

Megaron

<https://megaron.yildiz.edu.tr> - <https://megaronjournal.com>
DOI: <https://doi.org/10.14744/MEGARON.2021.59751>

MEGARON

Makale [Article in Turkish]

Türkiye mimarlık araştırmaları ortamında araştırma temelli uygulama ve araştırma merkezleri

Zeynep DÜNDAR*^{ID}, Gökçeççek SAVAŞIR^{ID}

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
Department of Architecture, Dokuz Eylül University Faculty of Architecture, İzmir, Turkey

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş: 11 Ocak 2021

Revizyon: 06 Kasım 2021

Kabul: 08 Kasım 2021

Anahtar sözcükler:

Bilgi toplumu; mimarlık yoluyla araştırma; tasarım araştırmaları; Türkiye araştırma ve tasarım politikaları; uygulama ve araştırma merkezi

ARTICLE INFO

Article history

Received: 11 January 2021

Revised: 06 November 2021

Accepted: 08 November 2021

Key words:

Knowledge society; design through architecture; design research; research and design (R&D) policies of Turkey; application, and research centre

Research-based application and research centre (CfRA) in architectural research environment of Turkey

EXTENDED ABSTRACT

The knowledge-based society, developing through the knowledge economy since the 1960s, has changed the definition, production and share of knowledge, and triggered the transformation of societies in many ways. In knowledge-based societies, the transformation of universities and government policies through the prioritization of new modes of knowledge production and research have prompted to highlight knowledge-production processes and research methods in architecture as in all other disciplines. While architectural theory and practice diverge from each other; the diverged architectural research from the field of practice confines itself within the boundaries of the academic field. Therefore, the discipline of architecture has difficulties in developing its autonomous system of knowledge production and research methods.

Within this framework, this study argues that the elusive relationship between architecture and research firmly relies on the concepts of 'research on architecture (RoA)', 'research for architecture (RfA)' and 'research through architecture (RtA)'. Besides, adopting 'research for architecture (RfA)' approach, institutions open to both public and private sectors have a great opportunities for integrating architectural research projects developing within the circles of practice and academia. According to these arguments, this study investigates the following questions: What is the role of research in-between architectural theory and practice? In which ways the architects-in-practice can involve in architectural research? How can the application and research centres in universities (UYG-AR) provide proper conditions for realizing the productions in-between architectural theory and practice, and for involving the architects-in-practice in a research process? In line with these research questions, this article constructs a conceptual framework within the existing debates on the new definitions of knowledge within the information society, and three approaches in architectural research. It focuses on the 'centres for research and application (CfRA)', with their institutional, professional, and scientific structure, established specifically for architecture among the multi-actor research network in Turkey. This study aims to discuss more particularly on the centres adopting 'research for architecture (RfA)' approach, which could possibly light the way for developing the interrelation between architectural theory and practice in Turkey.

Within the scope of this study, seventeen centres for research and application (CfRA), established in Turkey by the Higher Education Law dated 4/11/1981 and numbered 2547, are inves-

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail adres: dundarze@gmail.com

Published by Yıldız Technical University Press, İstanbul, Turkey

Copyright 2022, Yıldız Technical University. This is an open access article under the CC BY-NC license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

tigated and discussed within the domain of interpretive research. Instead of proposing a new structure for institutional research, this study brings forth these centres regarding their core idea of university-industry cooperation as convenient platforms for architectural research, where the researchers at undergraduate and graduate levels in universities work together easily on various subjects. In this study, 17 centres for research and application in Turkey are selected among 3872 from the 2020 list of Higher Education Information Management System (*Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*). Throughout this evaluation process, the centres having the keywords of 'architecture', 'design', 'environment', 'house', 'city', and 'building' are firstly classified. Then, they are re-evaluated according to the correlation established between their actual emphasis on architectural culture, architectural design and built environment, and their aims and fields defined within the regulations published in the Official Gazette of the Republic of Turkey (*T.C Resmî Gazete*). In line with the tactics of research methodology in this study, the public documents such as development plans, laws, regulations, reports, as well as the official websites of the centres are collected as determinative evidence. They are analytically read with the help of tables and diagrams in terms of their purposes, fields of activity, research methods, and modes of cooperation with different actors. After this contextualization and evaluation by reasoned interpretation, the evidence is discussed. The discussion reveals that the centres (CfRAs) cover some activities that prioritize 'research into architecture (RiA)', as they have been established for cooperating between industry and academia rather than establishing relationships between architectural practitioners, the building sector and academia. The centres (CfRAs) with institutional, professional and scientific structures have the potential to offer a unifying and balancing position between the three categories of architectural research. They have both advantages and disadvantages in providing to architectural research. To overcome the possible disadvantages, this study offers three suggestions: The first is to find solutions to the problems resulting from the organizational and institutional structure of the CfRAs. The second is to empower all actors of architecture to adopt 'research through architecture' approach. The third is to provide the provision of specialized research policies on architectural research in Turkey.

ÖZ

1960'lı yıllardan itibaren bilgi ekonomisine dayalı olarak gelişen bilgi toplumu, toplumun tüm bileşenleri için dönüşümü tetikleyen bilginin tanımı, bilginin üretilmesi ve aktarılması da değişmiş; bu değişimin merkezinde konumlanan üniversiteler başta olmak üzere kurumlar ile devletlerin bilgiyi esas alan politikaları da dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümde, disiplinler bilgiyi üretme süreçlerinde, devletler ise politikalarında araştırmayı odağa alan bir anlayışı benimsemiştir. Bilgi toplumu, bilginin yeni üretim süreçleri, üniversitelerin dönüşümü, araştırmayı ön plana alan devlet politikaları, bütün disiplinlerde olduğu gibi mimarlık disiplini de bilgi üretim süreçlerini ve araştırma yöntemlerini bu gelişmeler ışığında düşünmeye teşvik etmiştir. Bu bağlamda, mimarlık ile araştırma arasında tariflenmesi zor ilişkiyi tartışmak için "mimarlık hakkında araştırma (MHA)", "mimarlık için araştırma (MİA)" ve "mimarlık yoluyla araştırma (MYA)" kavramları, bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Mimarlık için araştırmayı esas alan hem kamuya hem sektöre açık olan kurumsal bir yapılanmanın etkili kılınmasının uygulama ve akademi özelinde geliştirilen mimari araştırmaları bütünleştirecek önemli bir fırsat olduğu savından hareketle, bu makale mimarlık kuramı ve uygulama ilişkisine dair süregelen anlayışlara güncel bir bakış açısı geliştirmek amacıyla, bilgi toplumunun bir sonucu olarak yükselen 'araştırma' kavramını ve edimini mimarlık disiplini özelinde tartışmaktadır. Çalışma, Türkiye'deki çok aktörlü araştırma ağının içinde kurumsal, mesleki ve bilimsel bir yapılanmaya sahip mimarlık özelinde kurulmuş olan uygulama ve araştırma merkezlerini irdeleyerek kavramsal çerçeve bağlamında öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir. "Çalışma kapsamında, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu" ile kurulan "uygulama ve araştırma merkezi (UYG-AR)" olarak tanımlanan merkezler arasından "mimarlık için araştırma (MİA)" yaklaşımını benimsemiş olan 17 merkez amaçları, faaliyet alanları, araştırma yapma biçimleri, farklı aktörlerle olan iş birlikleri açılarından irdelenmektedir. Çalışmanın yöntemi için nitel araştırma yönteminin karşılaştırmalı ve yorumlayıcı yaklaşımı benimsenmektedir. Çalışma, mimarlık araştırmaları için tariflenen üçlü kategori üzerinden mimarlık disiplinin kendine özgü bilgi üretim biçimlerini ve araştırma yöntemlerini, mimarlık kuramı, uygulama ve araştırması arasındaki ilişkiyi, tartışmakta; bunun sonucunda mimarlık araştırmaları ortamının bir aktörü olan uygulama ve araştırma merkezlerine yönelik öneriler sunmaktadır.

Atıf için yazım şekli: Dünder Z, Savaşır G. Research-based application and research centre (CfRA) in architectural research environment of Turkey. *Megaron* 2022;17(1):35–50. [Article in Turkish]

GİRİŞ

Tarih boyunca hâkim olan ekonomik sistemler kendisiyle uyumlu bir sosyal yapıyı da ortaya çıkarmıştır. İlkel toplum ve ekonomisi, tarım toplumu ve ekonomisi, sanayi toplumu ve ekonomisi şeklinde bir sıralama ile ilerleyen toplumsal gelişim sürecinde şu anda içinde bulunulan dönem -özellikle 1960 sonrasında- bilgi ekonomisine dayalı olarak gelişen bilgi toplumu olarak ifade edilmektedir. Bilgi toplumu, toplumun tüm bileşenleri ile ortak bir dönüşümü tetikleyen; bilginin tanınmasını, bilginin üretilmesi ve aktarılmasını;

bilginin üretildiği ve aktarıldığı kurumlar olarak üniversiteleri ve devletlerin bilgiyi esas alan politikalarını da dönüşüme uğratmıştır. Üniversiteler bilginin aktarıldığı kurumlardan, bilginin üretildiği kurumlara dönüşmüştür. Bilgiyi üretme süreçlerinde sanayi ile iş birliği, inovasyon, yenilikçilik gibi ilkeleri benimseyen üniversiteler bunun için farklı aktörlerle ortak çalışma ihtiyacı duymaya başlamıştır. Geçmişte devletin ön planda olduğu bilgi üretim süreçleri, devletin bir destek ve politika düzenleyici olarak arka planda organizasyonel bir pozisyon aldığı çok aktörlü süreçlere

dönüşmüştür. Üniversiteler de bu çok aktörlü bilgi üretim ağının bir parçası haline gelmiştir. Bilgi toplumunda çok aktörlü bilgi üretim süreçleri ve devlet politikaları, temel olarak ‘araştırma’yı ön plana çıkarmıştır. Bunun sonucunda her disiplin kendi yapısından kaynaklanan bilgi üretme ve araştırma yapma biçimleri üzerinden araştırma ile olan ilişkisini bu çerçevede yeniden tarif etmeye başlamıştır.

Bilgi toplumu, bilginin yeni üretim süreçleri, üniversitelerin dönüşümü, araştırmayı ön plana alan devlet politikaları bütün disiplinlerde olduğu gibi mimarlık disiplini de bilgi üretim süreçlerini ve araştırma yöntemlerini bu gelişmeler ışığında düşünmeye teşvik etmektedir. Akademik olarak fen bilimleri ya da güzel sanatlar ile ilişkilendirilen mimarlık disiplini kuram, uygulama ve araştırma arasında tariflemekte zorlandığı ilişkilene biçimleri nedeniyle yer aldığı akademik alanın içindeki diğer disiplinlerden farklılaşmaktadır. Mimarlık kuramı, uygulaması ve araştırması üzerine birikerek ilerleyen tartışmalar kimi zaman bu üçlüyü birbirine yaklaştırmakta, kimi zaman ise uzaklaştırmaktadır. Kuramın akademisyenlerle, uygulamanın ise uygulamadaki mimarlarla ilişkilendiriliyor olması, kuram, uygulama ve araştırma arasındaki kopukluğu artırmaktadır. Araştırma, sadece akademisyenler için değil, mesleğin uygulayıcıları için de odaklanılacak bir konu olması gerekir; bu iki ortamı ayıran, karmaşa yaratan ve uzaklaştıran bir konuma düşmektedir (De Walsche, 2018). Geleneksel akademik bilimin tariflediği üzere, üniversitelerin alanı olarak düşünülen ve akademisyenlerin ürettikleri makale ya da tezlerin sayısı ile ölçülen mimari araştırmalar, akademi ile uygulama aralığında var olmaktadır. Uygulama ayağında gerçekleşen mimari üretim süreci ise, araştırmayı genellikle projenin ön aşamalarında belirli bir konuyla ilgili mekânsal, sosyal, politik ve ekonomik durumları anlamak için kullanmakta, bu araştırmalardan çıkan belirli bilgi türlerini ele almaktadır. Ancak mimari tasarım sürecinde bilginin araçsallaştırılması, kavramsallaştırılması ya da işlevsel hale getirilmesi için geliştirilecek bir çerçeve ya da yöntem üzerinde durulmamaktadır. Mimarlık kuramı ve uygulaması birbirinden ayrışırken; araştırma da uygulama alanından uzaklaşarak, akademik alanın sınırlarına kendini kapatmaktadır. Akademisyen ve uygulayıcılar arasında gelişen çatışma hali, mimarlık disiplininin sürdürülebilir bir bilgi tabanı geliştirmesi için gerekli olan araştırmanın değerini düşürmektedir (Till, 2005). Bu durumun bir sonucu olarak da mimarlık disiplini kendine özgü bilgiyi üretmekte ve araştırma yöntemi geliştirmekte zorlanmaktadır.

Bu çalışmada, kavramsal çerçeveyi kurmak ve mimarlık ile araştırma arasındaki tariflenmesi zor ilişkiyi tartışmak için Christopher Frayling’in (1993) sanat ve tasarım ile araştırma arasındaki özel ilişkiyi ele aldığı üçlü araştırma kategorisine başvurulacaktır. Frayling’in bakış açısı ile araştırma ve mimarlık ara kesitine bakıldığında, “mimarlık hakkında araştırma (MHA)”, “mimarlık için araştırma (MİA)” ve “mimarlık yoluyla araştırma (MYA)” kavramları ortaya çık-

maktadır. “Mimarlık hakkında araştırma”yı mimarlığın tarihsel, sosyal, teknik konuları üzerinden yapılan araştırmalar; “mimarlık için araştırma”yı sektörün ve uygulamaların gerektirdiği ihtiyaçlardan kaynaklanan durumlara dair çözümler arayan araştırmalar; “mimarlık yoluyla araştırma”yı ise mimarlık ve tasarım aracılığıyla yapılan araştırmalar olarak tanımlamak mümkündür (Till, 2005).

Mimarlık için araştırmayı esas alan hem kamuya hem sektöre açık olan kurumsal bir yapılanmanın etkili kılınmasının uygulama ve akademi özelinde geliştirilen mimari araştırmaları bütünleştirecek önemli bir fırsat olduğu savından hareketle, çalışmanın sorunsalı şu sorular ile belirlenmiştir: Mimarlık kuramı ve uygulaması arasında araştırmanın rolü nedir? Uygulayıcı mimarları araştırmaya dahil etmenin yolları nelerdir? Üniversitelerin bünyesinde kurulmuş olan uygulama ve araştırma merkezleri mimarlık kuramı ve uygulaması arasında üretimlerin gerçekleşmesi ve uygulayıcı mimarların bir araştırma sürecine dahil olması için gerekli ortamı nasıl sağlayabilir? Kurulan kavramsal çerçeveye, bu makale mimarlık kuramı ve uygulama ilişkisine dair süregelen anlayışlara güncel bir bakış açısı geliştirmek amacıyla, bilgi toplumunun bir sonucu olarak yükselen “araştırma” kavramını ve edimini mimarlık disiplini özelinde tartışmaktadır. Çalışma, Türkiye’deki çok aktörlü araştırma ağının içinde kurumsal, mesleki ve bilimsel bir yapılanmaya sahip mimarlık özelinde kurulmuş olan uygulama ve araştırma merkezlerini irdeleyerek kavramsal çerçeve bağlamında öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

Çalışma kapsamında, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile kurularak Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve üniversitelerin organizasyonel yapılarında yer alan ve “uygulama ve araştırma merkezi (UYG-AR)” olarak tanımlanan merkezler ele alınmaktadır. Üniversite-sanayi iş birliğini esas alan, kolay kurulabilen, esnek konu alanlarında çalışabilen, lisans, lisansüstü ve doktora aşamasındaki araştırmacıları bir arada tutabilen, içinde yer aldığı üniversitenin imkânlarını kullanabilen uygulama ve araştırma merkezleri mimarlık araştırmaları için potansiyeli olan kurumlar olarak değerlendirilmektedir. Hâlihazırda -sayıları ve kapsamı kısıtlı da olsa- bu merkezlerin kendi yapısından kaynaklanan sorunlara dair yapılan araştırmalar ve geliştirilen çözüm önerileri olmasına rağmen mimarlık araştırmaları kapsamında bu durumu ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca Türkiye özelinde uygulama ve araştırma merkezlerinin performansları üzerine yapılan çalışmalar (Öksüz Gül ve Alpaydın, 2017; Emsen, 2007; Bayraktutan, 2007; Yıldız, 2007) tüm potansiyellerine rağmen bu merkezlerin önemli bir kısmının etkin olmadığını göstermektedir.

Yükseköğretim Bilgi Sistemi üzerinde yer alan bu merkezler arasından “mimarlık için araştırma (MİA)” yaklaşımını benimsemiş olan 17 merkez amaçları, faaliyet alanları, araştırma yapma biçimleri, farklı aktörlerle olan iş birlikleri açılarından irdelenmektedir. Çalışmanın yöntemi için nitel

araştırma yönteminin karşılaştırmalı ve yorumlayıcı yaklaşımı benimsenmektedir. Veri toplama aşamasında kalkınma planları, kanun, kararname, yönetmelik, çalışma raporu gibi kaynakların yanı sıra incelenen merkezlerin resmi internet sitelerinden yararlanılmıştır. Toplanan veriler tablo ve diyagramlar aracılığıyla analiz edilerek karşılaştırmalı okumalar gerçekleştirilmiştir. Analitik okumanın ardından veriler yorumlanarak çalışmanın amacı doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir. Çalışma, özünde mimarlık araştırmaları için tariflenen üçlü kategori üzerinden mimarlık disiplinin kendine özgü bilgi üretim biçimlerini ve araştırma yöntemlerini, mimarlık kuramı, uygulaması ve araştırması arasındaki güncel ilişkiyi tartışmakta; bunun sonucunda mimarlık araştırmaları ortamının bir aktörü olan uygulama ve araştırma merkezlerine yönelik öneriler sunmaktadır.

BİLGİ TOPLUMUNDA BİLGİ VE YENİ TANIMLARI

Bilgi toplumu ifadesini Bell (1973) “post-endüstriyel toplum”, Masuda (1990) “enformasyon toplumu”, Drucker (1993) “post-kapitalist toplum”, Lyotard (2000) “postmodern toplum”, Castells (2005) ise “ağ toplumu” şeklinde literatüre kazandırmıştır. Bu konuda ilk katkılardan birini yapan Bell (1973) bilgi üretiminin hâkim olmasıyla yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerle birlikte değişen topluma ve üretimde makineler yerine bireyin daha aktif olmasına vurgu yapmaktadır. Drucker (1991) sanayi toplumundan farklı olarak bilgi toplumunda en önemli üretim faktörünü bilgi olarak tariflerken; Castells (2005) ise bir üretim gücü olarak insan aklını ön plana çıkarmakta ve bilgi toplumunun önemli unsurlarından biri olarak ağa dayalı yapılara vurgu yapmaktadır. Bilgi toplumu, emek ve iş gücüne dayalı olarak üretim yapma biçiminin hâkim olduğu bir yapıdan; uzmanlaşmaya ve iş birliğine dayalı teknoloji ile bilgi ve hizmet üretiminin ön plana alındığı yapıya doğru evrilmenin gerçekleştiği bir toplumsal gelişim sürecidir.

Bilgi toplumu için kırılma noktalarından biri, 1950’li yıllarda “kamusal mal olarak bilgi” anlayışının “özel mal olarak bilgi” anlayışına dönüşmesidir. Bilgiyi kamusal mal olarak gören yaklaşımda, üniversiteler ve kamu araştırma merkezlerinin finansmanı ile bilgi yukarıdan aşağıya doğrusal bir biçimde üretildiği savunulurken; bilgiyi özel mal olarak ele alan yaklaşımda, üniversite ve kamu araştırma merkezleri doğrudan bilgi üreticileri olmak yerine, firmalar ve onların Ar-Ge bölümleri ile ortak çalışan, firmaların araştırma süreçlerine destek sağlayan birer aktör haline gelmiştir (Seki, 2013). Vurgunun kamusal olandan özele kaydığı bu kırılma ile bilgi üretiminin en önemli aktörlerinden biri olan üniversiteler de bir dönüşüm süreci içine girmiştir. 1950’li yıllardan itibaren araştırma faaliyetleri üniversitelerin temel misyonu olan eğitim faaliyetlerine eş değer bir önem kazanırken; 1980’li yıllarda üniversiteler ekonomik ve sosyal kalkınmaya destek olma misyonunu benimseyerek ulusal inovasyon sisteminde önemli bir rol üstlenmeye baş-

lamıştır (Etzkowitz, 1998). 2000’li yıllar boyunca dünyada ön plana çıkan “küresel bilgi toplumu için yükseköğretim” anlayışı sonucunda devletler kitleselleşme, uluslararasılaşma, üniversite-sanayi iş birliği, kalite güvencesi, inovasyon, yenilikçilik gibi kavramlardan yola çıkarak yükseköğretim politikalarını yeniden şekillendirecek reformları yapmaya başlamıştır (Kurtoğlu, 2019). Bilginin hem üretildiği hem de yayıldığı üniversiteler “kamusal mal olarak bilgi”nin tek sağlayıcısı olarak devleti esas alan yaklaşım ile “özel mal olarak bilgi”nin sağlayıcısı olarak görülen özel şirketleri esas alan yaklaşımlar arasında yer alabilecek bir kurumsal yapılanma olarak önem kazanmıştır (Seki, 2013). Bilgi toplumunda önem verilenlerin değişimi ve üniversitelerin dönüşüm süreci, eş zamanlı olarak bilginin tanımında ve bilgiye dayalı her türlü yapıda dönüşüme yol açmıştır. Kamusal mal olarak bilgi anlayışına dayalı olarak üniversiteler tarafından yürütülen akademik bilim sosyolog Merton (1942/1973) tarafından dört ana ilke altında tariflenmektedir: Bilimin çıktıları kamu bilgisi olarak kabul edilerek tüm kamuya serbestçe iletilmeli (*communalism*); milliyet, din, ırk, cinsiyet veya sosyal statü gibi sebepler bilime katkı yapmayı engellememeli (*universalism*); araştırma kurumları ve araştırmacılar kendi çıkarları için değil bilimin yararına hareket etmeli (*disinterestedness*) ve bilime herhangi bir yeni katkı kabul edilmeden önce eleştirel sorgulamalar yapılmalıdır (*organised scepticism*). 1990’lı yıllarda akademik bilim adı verilen geleneksel akademik üretim biçiminin yerini alan yeni bilgi üretim yöntemine dikkati çeken Gibbons, meslektaşları ile yayınladığı *The New Production of Knowledge* (1994) adlı kitapta, geleneksel akademik bilgi üretiminden (Mod-1) farklılaşan yeni bir bilgi üretim biçiminin (Mod-2) ortaya çıkmasından bahsetmektedir. Mod-1 bilgi, Newton bilim modelinin öne sürdüğü ve kabul ettiği sağlam fikir, yöntem, değer ve normlar bütününe göre geliştirilmiş bilimsel temelli pratikler olarak tanımlanırken; Mod-2 bilgi ise sosyal ve toplumsal gelişmelerin beraberinde disiplinler ötesi, heterojen, örgütsel hiyerarşi ve geçişlilik gibi kavramlar ışığında üretilen bilgi şeklinde tanımlanmaktadır (Gibbons, 1997). Benzer biçimde Ziman (1996) ise değişen bilgi üretim biçimlerini tariflemek için akademik bilimin yanına post-akademik bilim (*post-academic science*) kavramını getirmiştir. Ziman’a (1996) göre, Merton tarafından tanımlanan akademik kurumsal sistemin yerini, ekonomik çıkarların önderlik ettiği, endüstriyel araştırmaların prosedürleriyle şekillenen, bürokrasiler tarafından yönetilen post-akademik bilim almıştır. Bu tanımlara göre, Mod-1 ile akademik bilim, Mod-2 ile post-akademik bilim ifade edilmektedir. Gibbons’a göre (1997), akademik bilimin kurumu üniversite, post-akademik bilimin kurumu kurumsal araştırma ve geliştirme (AR-GE) laboratuvarıdır; akademik bilimler hibelerle desteklenir, post-akademik bilimler hedeflenen kârlar ile değerlendirilir; akademik bilim meraktan, post-akademik bilim mevcut bir gündemden kaynaklanır; akademik bilim, hakemli yayınlar yoluyla ge-

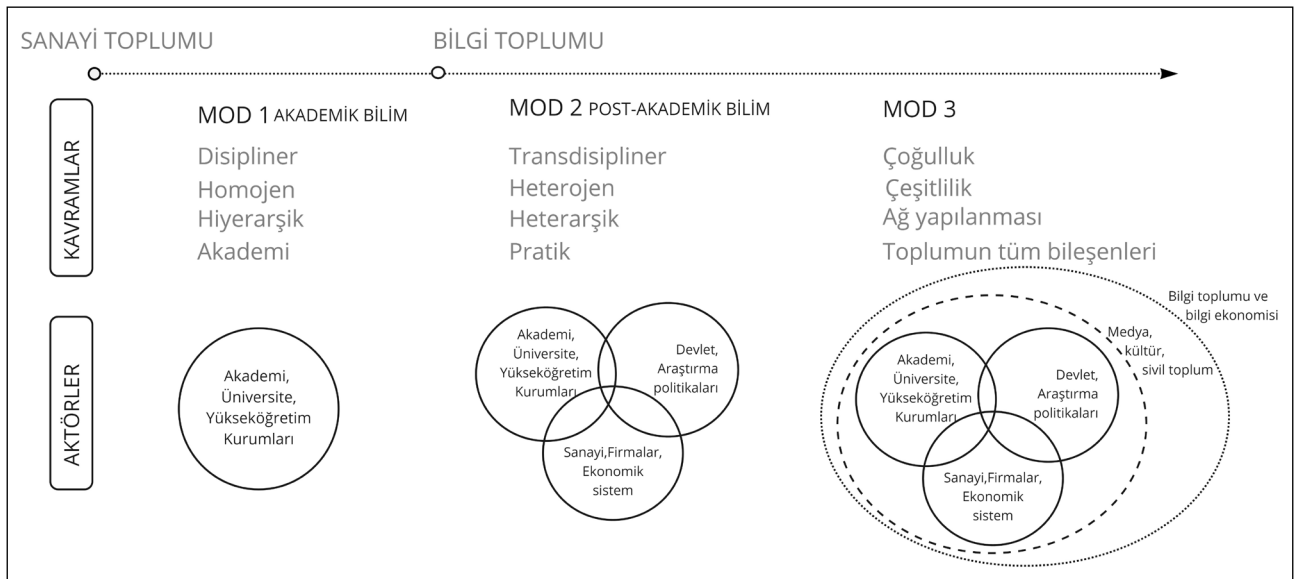
niş çapta yayılır, post-akademik bilim sınırlandırılır. Carayannis ve Campbell (2006) de farklı bir bilgi üretim modeli olarak Mod-3 bilgi üretim yöntemini ortaya koyar. Mod-3 bilgi, Mod-1 ve Mod-2'nin üzerine eklenerek ilerler. Bilginin üretiminde lineer bir yol izlemez, bir tür ağ yapılanması olarak çalışır. Mod-3, “yaratıcı bilgi ortamlarının” oluşumunu teşvik eder. Bunun için üniversite, endüstri, kamu kurumlarına ek olarak medya temelli ve kültür temelli yaklaşımlar, sivil toplum, sanatsal araştırma ve sanata dayalı inovasyon ile güncel gelişmelere dayalı doğal, ekonomik ve sosyal çevrelerin içinde yer aldığı sarmal bir yapıya ihtiyaç duyar. Mod-3, ağ yapılanması şeklinde kurulan bilgi üretim süreçlerini ön plana çıkararak Mod-1 ve Mod-2 bilgi üretim süreçlerinden farklılaşmaktadır (Şekil 1).

Mod-1, Mod-2, Mod-3 olarak geliştirilen bilgi üretim biçimleri, bilginin bilimsel yoldan üretilme şekline atıfta bulunan bilim sosyolojisinden gelen terimlerdir. Yayınlandığı dönemlerden itibaren farklı araştırmacılar tarafından tartışılan bu terimler, bilim politikası ya da bilim sosyolojisi araştırmalarında evrensel olarak kabul görmemektedir. Hem Mod-2 hem de Mod-3, oldukça uzun bir geleneğe sahip akademik bilimsel bilgi inşasının karşısında halen daha çok yeni ve yeterince tartışılmamış bir konu olarak değerlendirilmektedir (Bresnen ve Burrell, 2013). Bir grup, bu yaklaşımın bilimsel araştırmaları üniversitelerin filial kulelerinin dışına çıkarmasını desteklerken; bir grup ise Mod-2 bilgi üretim yaklaşımını özensiz bulmakta ve piyasaya yönelik danışmanlık yapmaya çalışan araştırmaları meşrulaştırma girişimi olarak eleştirmektedir (Kuutti, 2007). Her ne kadar Mod-2 ve Mod-3 bilgi terimleri literatüre yaygın bir şekilde yerleşmemiş olsa da değişen bilgi üretim süreçlerinin hem güncel kavramsal tartışmalarda hem de yeni oluşan kurumsal yapılanmalarda karşılıklarını gözlemlemek mümkündür.

MİMARLIK ARAŞTIRMALARININ ÜÇ BİÇİMİ: MİMARLIK HAKKINDA, MİMARLIK İÇİN, MİMARLIK YOLUYLA ARAŞTIRMA

Kuram, uygulama ve araştırma arasında yaşanan mevcut ayrışma durumu nedeniyle mimarlık ve araştırma yan yana geldiğinde mimarlık hakkında araştırma yapmaktan mı yoksa mimarlık aracılığıyla araştırma yapmaktan mı söz edildiği konusunda kafa karışıklığı yaşanmaktadır. 1993 yılında Christopher Frayling'in -tasarım araştırması tarihinde en çok alıntı yapılan yayınlardan biri olan- “Sanat ve Tasarım Araştırmaları (*Research in Art and Design*)” adlı makalesi yayınlanmıştır. Frayling (1993) metninde, araştırma ile sanat ve tasarım arasındaki ilişkiyi tasarım ve sanat hakkında araştırma (*research into art and design*), tasarım ve sanat için araştırma (*research for design and art*), tasarım ve sanat yoluyla araştırma (*research through design and art*) kavramları ile sorgulayan üçlü kategoriyi geliştirmiştir. Frayling'in geliştirdiği araştırma yaklaşımları mimarlık ile araştırma arasındaki farklı ilişkilene biçimlerini tarif etmek için şu kavram gruplarıyla tanımlanmaktadır (Rendell, 2004; Till, 2005): “mimarlık hakkında araştırma”, “mimarlık aracılığıyla araştırma” ve “mimarlık için araştırma”.

Tasarım hakkında araştırma (*research into design*) tarihi ve kuramsal bir bakış açısıyla tasarımı inceleyen geleneksel akademik araştırmayı tarifler. Bu alan tasarım eyleminin doğasına ve tasarım bilişine referans vermektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmalar üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde tasarım eğitime ve bilimsel akademik disipline katkıda bulunmaktadır. Tasarım için araştırma (*research for design*) bir tasarım uygulaması göz önünde bulundurularak yürütülen araştırmaları incelemektedir. Sektörün ihtiyaçları doğrultusunda yeni malzeme, teknoloji ya da yöntemlerin geliştirilmesi gibi çalışmaları kapsar. Net

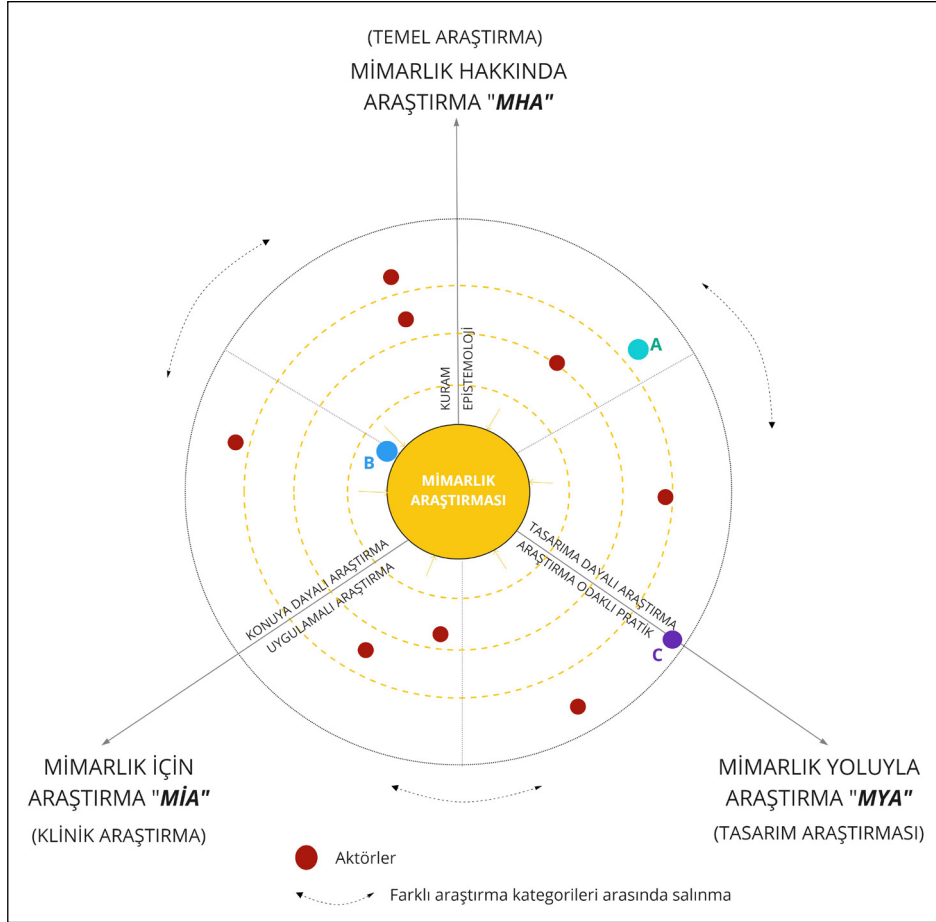

Şekil 1. Bilgi üretiminin farklı süreçleri.

biçimde tanımlanmış yöntemlere ve araştırma sonuçlarına sahiptir. Bu alandaki araştırmaların ortamı üniversite, araştırma laboratuvarları, mimari ofisler ya da fiziksel üretimin gerçekleştiği yerlerdir. Tasarım yoluyla araştırmayı (*research through design*) diğerleri arasında en az tanımlanmış, en belirsiz alan olarak tarifleyen Till (2012), mimarlık disipliniinde bu yaklaşımın her şeyden önce geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Tasarım yoluyla yapılan araştırma, tasarım pratiğinin kendisi ile araştırmayı gerçekleştirmeyi ifade eden temel bir kavramdır. Tasarım eyleminin kendisi üzerinden yapılan araştırma sayesinde tasarım eylemi bir araştırma nesnesi olmak yerine bir araştırma yaklaşımına dönüşmektedir. Dolayısıyla mesele tasarımın ne olduğu ve tasarımın nasıl yapıldığını bilmekten öteye geçerek tasarım eylemi aracılığıyla neyin bilinebileceğine dönüşmektedir. Tasarım yoluyla araştırma mimarlığın kuramsal alanında ve uygulama alanından üretilecek bilginin bir aradalığını sağlayacak bir yaklaşım olarak mimarlık araştırmaları için önem kazanmaktadır.

Tasarım ve araştırma arasındaki özel ilişkiyi ele almak için başvurulan bu üçlü kategori birbirini dışlamak yerine, farklı alanlarda meşruiyet arayışında olan araştırma yaklaşımlarıdır. Her bir kategoriye başlı başına ele alarak tartışmak

mümkündür. Ancak bu üç kategori birlikte ele alındığında, farklı ama dengeli bir biçimde birbirini tamamlayan kategoriler olarak görüldüğünde o disipline özgü olan araştırma ortamını kapsayıcı bir şekilde -tüm aktör ve yöntemleri ile- değerlendirmek mümkün olmaktadır. Bir disiplin içindeki araştırma kültürünü geliştirmenin ve araştırma ortamının tüm aktörlerini aktive etmenin yolu bu üç kategoriye güçlendirmekten ve ilişkilendirmekten geçmektedir. Bu diyagramda kategoriler arasındaki ilişkiler çok boyutlu bir şekilde ifade edilmektedir (Şekil 2). Buna göre araştırma yapıcı aktörler (A) siyah oklarla ifade edildiği şekilde hareket ettiğinde araştırma faaliyetini gerçekleştirdiği kategoriye yaklaşmaktadır. Aktörlerin (B) sarı halkalardan ortada çekirdeğe doğru hareket etmesi ise üç farklı kategoriye de temas ettiğini göstermektedir. Tek bir kategori altında araştırma faaliyetini gerçekleştiren aktörler (C) ise doğrusal çizginin üzerinde konumlanmaktadır. Diyagram üzerinde hem sağdan sola hem de dışarıdan içeriye doğru bir okuma yapmak mümkündür. Orta çekirdeğe yaklaşan aktörlerin arttığı, her bir kategori altındaki aktörlerin çeşitlendiği ve dairesel eksen üzerinde sağdan sola hareketliliğin devingen olduğu durumda mimarlık araştırmaları kültürünün gelişmesinden ve mimarlık kuramı ile uygulaması arasında araştırma ara buluculuğu ile kurulacak yeni ilişkilene-

Şekil 2. Mimarlık araştırmalarının üçlü kategorisi arasındaki farklı ilişkilene biçimleri.

lerden söz etmek mümkündür. Farklı araştırma aktörleri arasındaki iş birlikleri nedeniyle bu kategorileri birbirinden net çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Dolayısıyla mimarlık araştırmaları ortamını oluşturan bu üç kategori arasında geçişli bir ilişki söz konusudur.

Akademik bilgi üretimini ifade eden mimarlık hakkında araştırma kategorisi bu üçlü arasında en gelişmiş olan iken, uygulayıcı mimarları araştırmaya yaklaştıracak mimarlık aracılığıyla araştırma ise en gelişmemiş olandır. İki ayrı uçta konumlanan ve sanki birbirinden ayrı gelişen iki farklı kategori gibi anlaşılan bu araştırma biçimlerini bir arada tutacak olan mimarlık için araştırmayı örgütleyen ve farklı aktörleri barındıran kurumsal merkezlerin varlığıdır. Uygulamada araştırmayı teşvik etmenin önemli bir yolu olarak destek ve mentorluk ağlarının geliştirilmesi anlayışı (Samuel, 2017) ile üniversiteler üretim atölyelerini ve bilgi kaynaklarını, mimarlık ofislerine ve küçük ölçekli işletmelere açarak mimarlık araştırmalarını teşvik etmek konusunda önemli rol oynamaya başlamıştır. Fablab, teknopark, araştırma laboratuvarı, uygulama ve araştırma merkezi gibi farklı isimlerle adlandırılan bu araştırma ortamları hem kamuya hem sektöre açık olacak şekilde uygulama ve akademi genelinde geliştirilecek mimari araştırmaları bütünleştirmek için önemli bir fırsat olarak bu çalışmada tartışılmaktadır. Bu tartışmayı geliştirmek adına, öncelikle Türkiye özelinde araştırma politikalarını incelemek ve mimarlık araştırmalarının bu politikalar ile olan dolaylı ve dolaysız ilişkilerini ortaya çıkarmak önem taşımaktadır.

TÜRKİYE ÖZELİNDE ARAŞTIRMA POLİTİKALARI VE UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

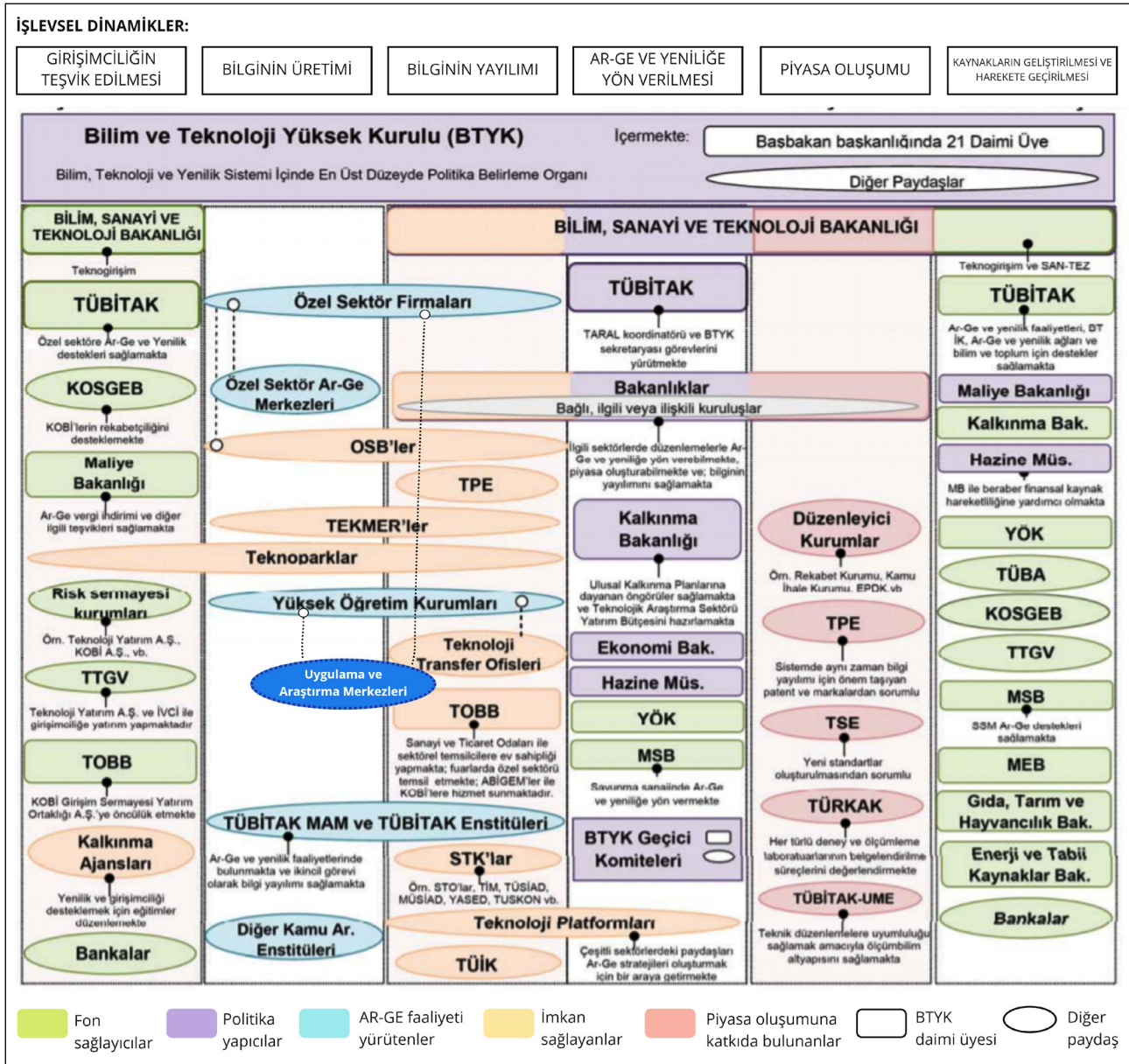
Bilgi toplumu ile dünyada ortaya çıkan üniversite-sanayi iş birliği, girişimci üniversite anlayışı, Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi, teknoparkların kurulması gibi gelişmelerin iz düşümlerini -biraz geriden takip ediyor olsa da- Türkiye özelinde de gözlemlemek mümkündür. 1963 yılından itibaren devlet tarafından hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarına bakmak, Türkiye’de esas alınan araştırma politikalarına dair süreci gözler önüne sermektedir. Üniversite ve sanayi iş birliğinin geliştirilmesi vurgusuyla teknoparkları, kamu araştırma enstitülerini ve üniversite Ar-Ge faaliyetlerini destekleyecek bir sistemin geliştirilmesi süreci Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan (1985-89) başlayarak son hazırlanan On Birinci Kalkınma Planına (2019-2023) kadar birbirinin devamı niteliğinde geliştirilen araştırma politikaları ile desteklenmektedir. Her seferinde bir önceki planda vurgulanan ancak sosyal, politik ya da ekonomik birtakım sebepler nedeniyle gerçekleştirilemeyen araştırma politikaları yeniden ele alınarak dönemin şartları ışığında geliştirilerek bir sonraki plana aktarılmıştır.

Kalkınma planlarında yer alan genel politikaların paralelinde çeşitli kurumlar arasındaki örgütlenmelerden kaynaklanan çok disiplinli ve çok aktörlü bir araştırma yapılanması

bulunmaktadır. Bu aktörler arasındaki ilişkilerin her biri farklı bir araya gelişler ve yönetmelikler ile tanımlanarak farklı isimler ile adlandırılmaktadır. Türkiye’de bilim, teknoloji ve yenilik sektörünün kurumsal organizasyonunu sağlamak amacıyla 4 Ekim 1983 tarihli 77 sayılı “Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname”si yayınlanmıştır. En üst düzeyde politika belirleme organı olan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun (BTYK) temel görevleri uzun vadeli bilim ve teknoloji politikaları için kamu kuruluşları ve özel kuruluş ile iş birliği sağlamak, araştırma merkezlerinin kurulmasını organize etmek, yasa tasarıları ve mevzuatları hazırlamak, tüm aktörler arasında koordinasyon sağlamak olarak belirtilen kararnamede tanımlanmaktadır. BTYK’nın ardından hazırlık çalışmaları ve sekretarya görevlerini yürüten kurum olarak TÜBİTAK gelmektedir. TÜBİTAK alınan kararları ilgili kurumlara iletmekte ve ilgili tüm kurumlar ile BTYK arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Bakanlıklar içinde ise Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı devlet özelinde araştırma politikalarının üretilmesinde öncü kurumlardan biridir. BTYK ve TÜBİTAK’a bağlı olarak bir araya gelen farklı kurumlar, girişimciliğin teşvik edilmesi, bilginin üretimi, bilginin yayılımı, Ar-Ge ve yeniliğe yön verilmesi, piyasa oluşumu, kaynakların geliştirilmesi ve harekete geçirilmesi başlıkları altında konumlanmaktadır (Şekil 3). Bu organizasyonel şemada da belirtildiği gibi, her bir kurum Ulusal Yenilik Sistemi içinde belirtilen farklı görevlere sahip olarak varlık göstermektedir. Bu makalede ele alınan yükseköğretim kurumlarına bağlı olarak varlık gösteren araştırma ve uygulama merkezleri bilginin üretimi ve yayılımı amacıyla bu sistemin içinde yerini almaktadır.

Bu organizasyon şeması aynı zamanda devletin bilginin üretimini sağlayan başlıca kurum olduğu durumdan günümüzde -bilgi toplumunda- bilginin çok aktörlü bir ilişkiler sistemi içinde üretildiği bir duruma geldiğini göstermektedir. Bilginin üretimi üniversitelerde olduğu kadar, aynı zamanda küçük ya da büyük ölçekli şirketler, endüstriyel laboratuvarlar, araştırma merkezleri, düşünce kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve danışmanlık kuruluşları gibi farklı kurumlarla da gerçekleştirilmektedir. Bu noktada üniversitelerin de bu ilişkiler sistemi içinde, bilgi toplumunun bir parçası olarak yeni konumunu bulması önem kazanmaktadır. Üniversiteler artık disiplinler ve tek merkezli (akademik/Mod-1) bilgi üretimi yerine disiplinler ötesi ve çok aktörlü (post-akademik/Mod-2, Mod-3) bilgi üretim ağlarının içinde kendilerini yeniden yapılandırmaktadır (Kiper, 2007).

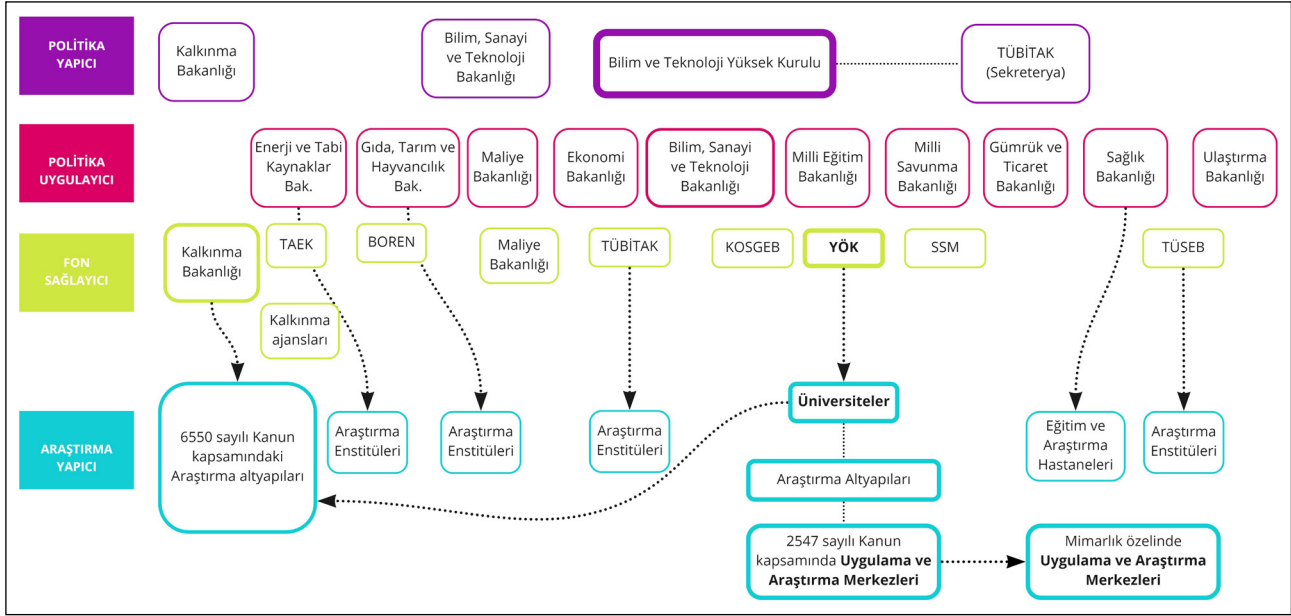
Politika belirleyici, politika uygulayıcı, fon sağlayıcı ve araştırma yapıcı kategorileri altında geliştirilen sınıflandırma ülkemizdeki bilim, teknoloji ve yenilik aktörlerinin konumlarını ve üniversitelerin bu aktörler ile olan ilişkilerini daha iyi anlamak adına yardımcı olmaktadır (Şekil 4). Belirtilen şekilde araştırma enstitüsü ya da merkezi olarak adlandırılan birçok farklı araştırma yapıcı aktörün varlığı dikkati

Şekil 3. Ulusal Yenilik Sistemi içinde yer alan aktörler (Altunbaşak, 2011 çalışmasından üretilmiştir).

çekmektedir. Aynı isimlere sahip olsalar da bu aktörler aynı organizasyon sistemine referans vermemektedir. Aralarındaki farkları, değişen amaçlarını ve çalışma biçimlerini anlamak için bu yapıların resmi yönetmeliklerini ve Ulusal Yenilik Sistemi içinde diğer aktörler ile kurdukları ilişkiler bağlamında nerede konumlandıklarını incelemek gerekmektedir. Araştırma yapıcı aktörler arasında iki farklı araştırma altyapısı kategorisi yer almaktadır. Bunlardan biri 10 Temmuz 2014 tarihli 6550 sayılı “Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun” ile tanımlanan ve Kalkınma Bakanlığı tarafından fonlanan araştırma merkezleridir. Belirtilen kanunda araştırma altyapıları, “yükseköğretim kurumları bünyesinde, yetişmiş nitelikli insan gücü ile günün modern teknolojilerine dayalı makine-teçhizat,

donanım ve yazılımı içinde bulunduran, Ar-Ge faaliyetlerinin yapıldığı ileri araştırma laboratuvarı, tematik araştırma laboratuvarı ile merkezi araştırma laboratuvarı olarak sınıflandırılan birimleri ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır. Bir diğeri ise 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile YÖK’e bağlı olarak üniversiteler tarafından kurulan ve uygulama ve araştırma merkezi olarak adlandırılan merkezlerdir. İkisi arasındaki farklılık fon sağlayıcı olan kurumların farklılaşmasının yanı sıra tâbi oldukları yönetmeliklerden kaynaklanmaktadır. Çalışma kapsamında bu iki kategori de incelenmiştir. Mimarlık özelindeki araştırma merkezleri incelendiğinde 6550 sayılı Kanun ile kurulan ve mimarlık için araştırmaları esas alan bir araştırma altyapısının olmadığı görülmektedir. Bir disiplin olarak mimarlık, ancak disiplin

Şekil 4. Türkiye bilim, teknoloji ve yenilik aktörleri içinde yer alan araştırma merkezleri (Fendoğlu, 2018 çalışmasından üretilmiştir).

linler arası çalışmaların ortaklarından biri olarak bu kanun kapsamında kurulmuş olan ilgili araştırma altyapılarında gerçekleşen araştırmalara katılmaktadır. 2547 sayılı Kanuna bağlı olarak kurulan uygulama ve araştırma merkezleri (UYG-AR) incelediğinde ise mimarlık için araştırma yapan birçok merkez olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmada bu kategorinin esas alınmasına karar verilmiştir.

Üniversitelere bağlı araştırma merkezleri toplum ve üniversite arasında bir köprü görevi gören (Steffensen ve ark., 2000); farklı disiplinlerden araştırmacılara birlikte çalışmanın imkanını sunan (Boardman ve Corley, 2008); üniversitelerin belirlemiş olduğu konularda bilgi üretimini ve yayılmasını organize eden (Stahler ve Tash, 1994); bilimsel ve teknik bilginin üretilmesi ve gelişmesi için iş birliğini teşvik eden kurumsal yapılanmalar olarak ifade edilmektedir (Youtie ve ark., 2006). İsminden de açıkça anlaşıldığı üzere uygulama ve araştırma merkezlerinin temel misyonlarından biri araştırmadır. Uygulama ise, üniversite ve sanayi iş birliğini, Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerini sağlamak şeklinde bilgi toplumunun beklentilerini ifade etmektedir.

Türkiye’de çerçevesi 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu Madde 3 (j) ile çizilmiş olan uygulama ve araştırma merkezi “yükseköğretim kurumlarında eğitim öğretimin desteklenmesi amacıyla çeşitli alanların uygulama ihtiyacı ve bazı meslek dallarının hazırlık ve destek faaliyetleri için eğitim-öğretim, uygulama ve araştırmaların sürdürüldüğü bir yükseköğretim kurumu” olarak tanımlanmaktadır. Üniversitelerde kurulması önerilen uygulama ve araştırma merkezi tekliflerinin değerlendirilmesinde, yönetmelikte belirtilen ölçütler doğrultusunda önerilerin hazırlanması ve bu önerilerin bir senato kararı ile gönderilmesi esas alın-

maktadır. Bu ölçütler, kurulması önerilen merkezlerin üniversitede faaliyet gösteren bölümlerdeki lisans ve lisansüstü programlarla ilişkisi, buralarda gerçekleşen araştırmalara sağlayacağı akademik katkı, mesleklere yönelik hazırlayıcı ve destekleyici katkı, yürütülen programların uygulama boyutuna yapacağı katkı, mevcut program ve araştırmalardan farklılaşma biçimi, özelde üniversiteye genelde ise topluma yapacağı katkının belirlenmesi şeklinde özetlenebilir (URL-1).

Merkezler (UYG-AR) temelde YÖK’e ve üniversitelere bağlı olsa da özel şirketler, bakanlıklar ya da kamu kurumları gibi farklı kurumlar tarafından fonlanma imkânına sahiptir. Farklı uzmanlık alanlarını bir araya getiren multidisipliner yapıları, ihtiyaçlara göre açılıp kapanma imkânları ve küresel değişimlere uyum sağlama becerileri bakımından fakültelerden farklılaşmaktadırlar (Öksüz Gül ve Alpaydın, 2017). Merkezler üniversitenin örgün eğitim ve öğretim faaliyetlerine doğrudan katkı vermek yerine, lisansüstü ve doktora sonrası araştırmacılar ve Ar-Ge çalışmaları için yeterli kaynaklara sahip olmayan küçük ölçekli firmalar için araştırma ortamı sağlamaktadır (Araştırma Merkezleri Etkinlik Değerlendirme Raporu, 2011). Bu imkânları nedeniyle araştırma merkezleri üniversite ile çevresi arasındaki sınırları daha belirsiz hale getirebilecekken; Türkiye’de bu merkezler fakültelerdeki akademisyenlerin yürüttüğü araştırmaların ihtiyaçlarına göre şekillendiği için fakültelerin dışına yeterince açılmamaktadır (Öksüz Gül ve Alpaydın, 2017). Uygulama ve araştırma merkezlerinin işlevinin ve yapısının yönetmelikte oldukça esnek bir biçimde tanımlanmış olması bu yapılara bir yandan önemli avantajlar sağlarken, bir yandan da bazı dezavantajları beraberinde getirmektedir.

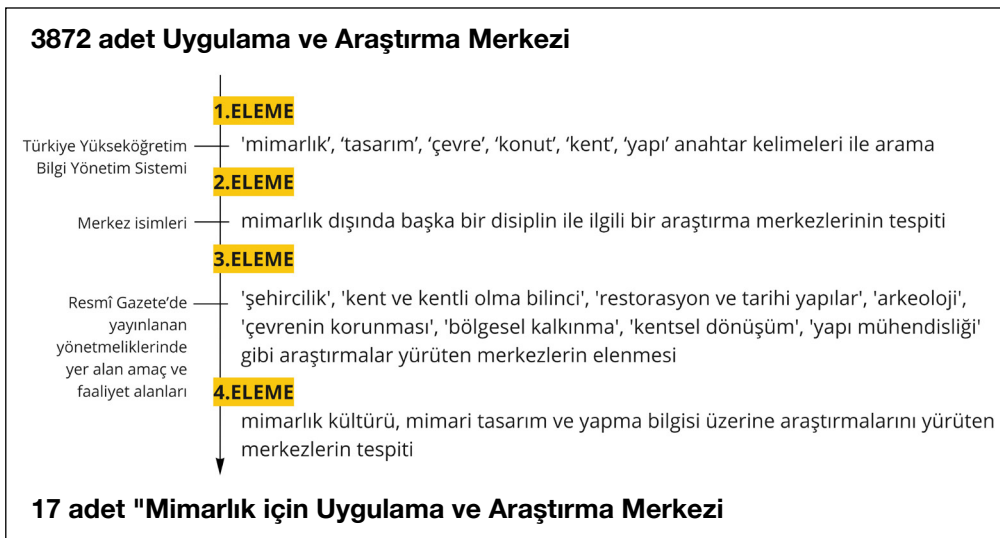
TÜRKİYE'DE “MİMARLIK İÇİN” UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

Yeni bilgi üretim süreçleri (Mod-2 ve Mod-3) Türkiye bağlamında da sanayi, toplum, özel sektör, akademi, sivil toplum örgütleri, devlet vb. farklı yapılanmaları bir araya getirerek farklı amaçlara sahip araştırma merkezlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Mimarlık araştırmaları ortamında uygulama ve araştırma merkezlerinin bu ihtiyaca cevap verebilecek bir organizasyona sahip olduğu düşünülmektedir. Kolay kurulma mekanizmaları, esnek konu alanları, lisans, lisansüstü ve doktora aşamasındaki araştırmacıları bir arada tutan yapısı, içinde yer aldığı üniversitenin imkânları bu merkezleri mimarlık araştırmaları için imkân sağlayan yerler haline getirmektedir. Türkiye Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nde yer alan “2020 yılı türlerine göre akademik birim sayıları” verilerine göre 207 üniversite içinde, 3872 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır. Her üniversitedeki merkez sayısı birbirinden farklılık gösterse de üniversite başına ortalama 18 merkez düşmektedir. Bunlardan 3087 adedi devlet üniversitelerine, 782 adedi vakıf üniversitelerine, üçü ise vakıf meslek yüksekokuluna bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

Çalışmada öncelikli olarak 2020 tarihli UYG-AR verilerinden yola çıkarak “mimarlık için” merkezlerin (UYG-AR) tespiti gerçekleştirilmiştir (Şekil 5). Aktif olan merkezler listesi içinde “mimarlık”, “tasarım”, “çevre”, “konut”, “kent”, “yapı” anahtar kelimeleri ile ilk tarama yapılmıştır. Merkez isimleri üzerinden yapılan tarama sonucunda bir kısmının anahtar kelimelerden birini içeriyor olmasına rağmen, mimarlık dışında başka bir disiplin ile ilgili bir araştırma merkezi olduğu isimlerinden anlaşıldığı için listeden elenmiştir. Kalan merkezler ise son bir elemeye daha geçirilmiştir. Son eleme için seçilen merkezlerin temelde mimarlık kültürü, mimari tasarım ve yapma bilgisi üzerine araştırmalarını yürütüyor olması kriteri belirlenmiştir. Bu amaçla her

bir merkezin Resmî Gazete'de yayınlanan yönetmeliklerinde yer alan amaç ve faaliyet alanları irdelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda şehircilik, kent ve kentli olma bilinci, restorasyon ve tarihi yapılar, arkeoloji, çevrenin korunması, bölgesel kalkınma, kentsel dönüşüm, yapı mühendisliği gibi farklılaşan ve özelleşen araştırmalar yürüten merkezler elenmiştir. Bu adımların sonucunda 17 adet “mimarlık için araştırma” yürüten merkeze ulaşılmıştır.

Merkezlerin çalışma ve faaliyet alanlarına dair yapılan analizin sonucunda merkezlerin amaçları arasında en çok tekrarlayan ifadeler araştırma, uygulama ve eğitim ekseninde çalışma, farklı aktörler ile iş birliği, disiplinler arası ve uluslararası çalışmalar olarak tespit edilmiştir. Bu ifadelerin yanı sıra her bir merkez amaç kısmında özelleştikleri araştırma konusunu tariflemektedir. Merkezlerin faaliyet alanlarını ise araştırma, uygulama ve eğitime dair önerilen faaliyetler şeklinde üç ana eksen altında gruplamak mümkündür. Bu üçlünün araştırma ayağında yer alan faaliyetler yüksek lisans, doktora ve doktora sonrası araştırmacıları desteklemek; kitap, dergi, makale, bildiri, bülten, teknik rapor vb. yayınlar hazırlamak; ilgili oldukları konu hakkında veri tabanı ve arşiv oluşturmak; ilgili araştırmacıları bir araya getirecek konferans, kongre, çalıştay, panel, seminer gibi etkinlikler düzenlemek ve belgesel, film, görsel materyaller gibi farklı araçlarla sergiler hazırlamaktır. Eğitim ayağında faaliyetler yüksek lisans ve doktora öğrencilerine eğitim olanağı sağlayarak uzman iş gücü yetiştirmek; kurs, seminer, sertifika programları gibi eğitici faaliyetler düzenlemek şeklindedir. Uygulama ayağında ise farklı kurumlara danışmanlık yapmak, teknik rapor hazırlamak, proje üretmek, tasarım yapmak, patent almak gibi faaliyetler gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca araştırma, uygulama ve eğitim faaliyetleri sonucunda üretilen bilgilerin ne şekilde kamu ve diğer araştırmacılar ile paylaşılacağı, hangi araçlarla sunulacağı da merkezler tarafından dikkate alınan bir

Şekil 5. “Mimarlık için” uygulama ve araştırma merkezlerinin tespiti.

faaliyet alanıdır. Genel bir değerlendirmenin ardından ele alınan 17 merkez, kurulduğu tarih, bağlı olduğu üniversite türü (devlet/vakıf), bulunduğu şehir, ele aldığı konu (odak-

lanılmış/geniş kapsamlı konu alanı), faaliyet alanı (uygulama/araştırma) ve kamuya açık veri kriterlerine göre hazırlanan bir tablo halinde sunulmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye’de 2020 yılında aktif olan mimarlık uygulama ve araştırma merkezleri

Sıra no	Üniversite	Uygulama ve araştırma merkezi adı	Kuruluş tarihi	Üniversite türü	Şehir	Konu alanı	Faaliyet alanı	Eksik veri
1	Erciyes Üni.	Kayseri Mimar Sinan Mimarlık ve Kültür Uygulama ve Araştırma Merkezi	2012	Devlet	Kayseri	Odak konu		✓
2	Mimar Sinan GSÜ	Mimar Sinan Araştırma ve Uygulama Merkezi	1984	Devlet	İstanbul	Odak konu	Araştırma	
3	İstanbul Teknik Üni.	Konut Uygulama ve Araştırma Merkezi	2010	Devlet	İstanbul	Odak konu	Uygulama ve Araştırma	
4	Orta Doğu Teknik Üni.	Konut Araştırmaları Merkezi		Devlet	Ankara	Odak konu		✓
5	Yıldız Teknik Üni.	Konut ve Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi	2020	Devlet	İstanbul	Odak konu		✓
6	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Tasarım, Mimarlık ve Kent Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2014	Devlet	İzmir	Geniş kapsamlı konu	Uygulama ve Araştırma	
7	Mimar Sinan GSÜ	Yapı Araştırma ve Uygulama Merkezi (YUAM)	2008	Devlet	İstanbul	Geniş kapsamlı konu	Uygulama ve Araştırma	
8	Orta Doğu Teknik Üni.	Yapılı Çevre ve Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi (MATPUM)	2012	Devlet	Ankara	Geniş kapsamlı konu	Uygulama ve Araştırma	
9	İstanbul Teknik Üni.	Çevre ve Şehircilik Araştırma ve Uygulama Merkezi		Devlet	İstanbul	Geniş kapsamlı konu	Uygulama ve Araştırma	
10	İzmir Ekonomi Üni.	EKOTAM (Tasarım Araştırma ve Uygulama Merkezi)	2001	Vakıf	İzmir	Geniş kapsamlı konu	Uygulama ve Araştırma	
11	Dicle Üni.	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kent Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2017	Devlet	Diyarbakır	Geniş kapsamlı konu	Araştırma	
12	Yıldız Teknik Üni.	Uluslararası Kentsel Çalışmalar Araştırma ve Uygulama Merkezi	2009	Devlet	İstanbul	Geniş kapsamlı konu	Araştırma	
13	İstanbul Gedik Üni.	Mimarlık, Şehircilik ve Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi	2016	Vakıf	İstanbul	Geniş kapsamlı konu	Araştırma	
14	Gaziantep Üniversitesi	Mimarlık ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi	2011	Devlet	Gaziantep	Geniş kapsamlı konu		✓
15	Yıldız Teknik Üni.	Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi	2009	Devlet	İstanbul	Geniş kapsamlı konu		✓
16	Necmettin Erbakan Üni.	Konya Mimarlık Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi	2013	Devlet	Konya	Geniş kapsamlı konu		✓
17	Konya Teknik Üni.	Mimarlık ve Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi	2020	Devlet	Konya	Geniş kapsamlı konu		✓

UYG-AR'ların kurulmasına dair ilk karar 1983 yılında alınmış olmasına rağmen, tablodaki merkezlerin büyük bir kısmının kuruluş tarihinin 2008 ve sonrası olduğu dikkati çekmektedir. Bu tarih bilgi toplumunun bir getirisi olarak Türkiye'de üniversite ve sanayi arasındaki ilişkiye verilen önemin arttığı tarihlere referans vermektedir. Merkezlerin bağlı oldukları üniversitelerin sadece iki tanesi vakıf üniversitesidir. Özel sektör ile ilişki kurmanın teşvik edildiği bir ortamda vakıf üniversitelerinin bu potansiyeli daha etkin kullanması beklenirken, sonuçlar bunun tersini göstermektedir. 2008 yılı itibarıyla devletin her ile bir üniversite politikası sonucunda Türkiye'nin birçok şehrinde mimarlık fakültesi kurulmuştur. Tabloda görüldüğü üzere, kurulan merkezler başta İstanbul olmak üzere İzmir, Konya, Ankara, Kayseri, Diyarbakır ve Gaziantep olarak yedi şehirde yer almaktadır. Oysa merkezlerin kuruldukları bölge özelinde getirecekleri katkılar göz önüne alındığında -özellikle mimarlık gibi yaşam ve toplum ile ilişkili bir alanda- farklı şehirler ya da bölgelerde kurulacak merkezlerin artmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Tablodaki merkezlerden Diyarbakır, Gaziantep ve Konya'da (11, 14, 16)¹ kurulan merkezler amaç ve faaliyet alanlarında kuruldukları şehirler üzerine gerçekleştirilecek araştırmalara vurgu yapmaktadır. Verilerin toplanması aşamasında bu merkezlerden yedi tanesi hakkında (1, 4, 5, 14, 15, 16, 17) -yönetmelikleri dışında- çevrim içi ortamda herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Bu durum çalışmaya getirdiği kısıtların yanı sıra kamu ve toplum yararına çalışmayı hedef alan merkezlerin çevrim içi ortamlarda daha fazla bilgi paylaşması gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Haklarında en çok veriye ulaşılan merkezler, üniversitenin haricinde kendilerine ait internet sitelerine sahip olanlardır (3, 6, 8, 9, 10, 12).

Mimar Sinan (1, 2) ve konut çalışmalarına (3, 4, 5) odaklanan merkezler dışındakiler, isimlerinden ve amaçlarından anlaşılacağı üzere araştırma alanlarını çeşitli mimarlık konularını (mimarlık, şehircilik, tasarım) kapsayacak şekilde açık bırakmaktadır. İnternet siteleri üzerinden bilgisine

ulaşılan merkezlerin hepsinin araştırma alanında daha önce belirtilen farklı faaliyetleri (sergi, yayın, konferans vb.) gerçekleştirdiği görülürken, ancak bir kısmının (3, 6, 7, 8, 9, 10) araştırmanın yanı sıra uygulama alanında (danışmanlık, proje üretimi vb.) da faaliyetler gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla merkezlerin adında uygulama ve araştırma bir arada geçse de önemli bir kısmının uygulama faaliyetlerinde bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca ele alınan merkezlerin yönetmeliklerinde oldukça çeşitlenen faaliyet alanları tanımlanmış olsa da araştırma alanında gerçekleştirilen faaliyetlerin var olan bilginin paylaşılması ve tartışılmasına imkân veren konferans, seminer, sergi gibi etkinlikler şeklinde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bunların yanı sıra kitap, dergi ya da makale yayınlamak merkezlerin bilgiyi paylaşmak için sıklıkla başvurdukları araçlardandır. Merkezlerin temel misyonları arasındaki bilginin üretimini sağlayacak araştırma projeleri, her birinin çalışma alanına göre farklı yöntemlerle yürütülmektedir. Bazıları bilimsel araştırma projesi formatında, bazıları ise uygulamaya dönük bir formatta olan bu projeler farklı iş birlikleri ve çeşitli fon mekanizmaları tarafından desteklenmektedir. Uygulamaya dönük işler genellikle kamu, üniversite yönetimi, yerel yönetimler ve akademisyenlerin iş birliğinde danışmanlık ya da döner sermaye projeleri şeklinde gerçekleştirilirken; bilimsel araştırma projeleri ağırlıklı olarak merkezin organizasyonel yapısında yer alan akademisyenler ile yüksek lisans ve doktora araştırmacıları tarafından TÜBİTAK, YÖK gibi ulusal kurumların yanı sıra çeşitli uluslararası kurumlardan alınan fonlarla gerçekleştirilmektedir.

Uygulama ve araştırma merkezi kuruluş yönetmeliğinde de tanımlandığı üzere belirli araştırma ve uygulama faaliyetlerini gerçekleştirmeli yanı sıra özellikle lisansüstü düzeyinde eğitime de katkıda bulunmalıdır (Tablo 2). Bunun için de farklı aktörler arası iş birliklerine imkân veren bir ortamın kurulması önemlidir. Bu tür iş birlikleri bilginin aktarılması ve paylaşılmasını sağlayarak yeni bilgi üretimlerinin

Tablo 2. Uygulama ve araştırma merkezlerinin faaliyet alanları ve yöntemleri

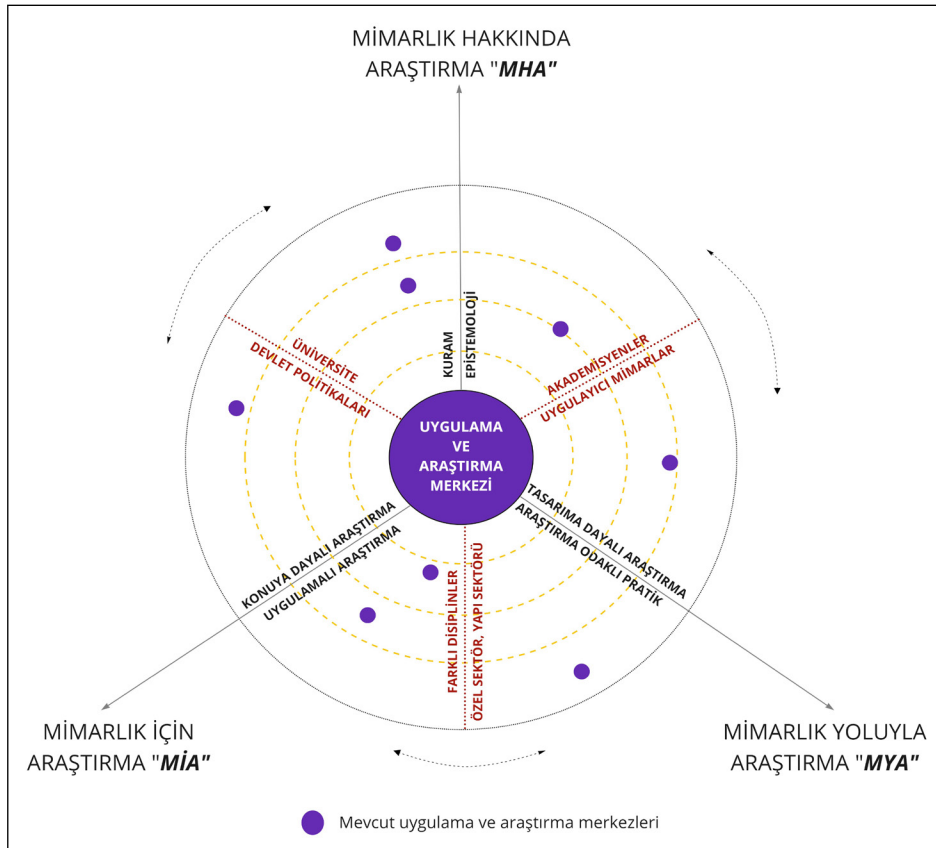
Araştırma faaliyetleri	Uygulama faaliyetleri	Eğitim faaliyetleri
Kitap, dergi, makale, bildiri, bülten, teknik rapor vb. yayınlar hazırlamak; veri tabanı ve arşiv oluşturmak, araştırmacıları bir araya getirecek konferans, kongre, çalıştay, panel, seminer gibi etkinlikler düzenlemek ve belgesel, film, görsel materyaller gibi farklı araçlarla sergiler hazırlamak	Farklı kurumlara danışmanlık yapmak, teknik rapor hazırlamak, proje üretmek, tasarım yapmak, patent almak	Yüksek lisans ve doktora öğrencilerine eğitim olanağı sağlayarak uzman iş gücü yetiştirmek; kurs, seminer, sertifika programları gibi eğitici faaliyetler düzenlemek
Araştırma-uygulama-eğitim faaliyetlerini gerçekleştirme yöntemi		
Kamu + üniversite yönetimi + yerel yönetimler + akademisyen mimarlar + uygulayıcı mimarlar + özel sektör arası iş birlikleri Döner sermaye gibi üniversite kaynakları dışında TÜBİTAK, YÖK gibi ulusal kurumların yanı sıra çeşitli uluslararası kurumlardan alınan fonlar		

¹ Tablo 1'de belirtilen sıra numarası.

önünü açarken aynı zamanda aktörlerin finansal anlamda da birbirine destek olmasına imkân sağlamaktadır. Çeşitlenen faaliyet alanlarına ve bu faaliyetleri gerçekleştirme yöntemlerine göre incelenen merkezler arasında ODTÜ Yapılı Çevre ve Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi, İTÜ Çevre ve Şehircilik Araştırma ve Uygulama Merkezi, İTÜ Konut Uygulama ve Araştırma Merkezi diğer merkezler göre öne çıkmaktadır. Bu merkezler araştırma, uygulama ve eğitim başlıkları altında yer alan faaliyetleri gerçekleştirerek mimarlık araştırmaları için çeşitlenen bir ortam sunmaktadır. Diğer merkezler ise bu faaliyetlerin belirli bir kısmına odaklanarak uygulama ve araştırma faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Mevcut merkezler, gerçekleştirdikleri faaliyetlerine göre üç araştırma kategorisi arasında çeşitli sınımlar yapmaktadır (Şekil 6). Bu merkezlerde yürütülen araştırma faaliyetlerinin büyük bir kısmı akademi ile organik bağlara sahip olan “mimarlık hakkında araştırma”yı önceleyen bir yaklaşımı benimsemektedir. Mevcut merkezlerde ağırlıklı olarak bağlı oldukları kurumdaki akademisyenlerin kontrolünde araştırmalar yürütülmektedir. Merkezlerin yapısında çeşitli uygulama faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi mimarlık yoluyla araştırma kategorisine referans vermektedir. Disiplin tarafından henüz tam anlamıyla keşfedilemeyen mimarlık eyleminin kendisinden kaynaklanan araştırma yöntemi

olarak “mimarlık yoluyla araştırma” temelde uygulayıcıları araştırma alanına çekmeye çalışmaktadır. Bilgi üretme ve araştırma yürütme süreçlerine çok da hâkim olmayan uygulayıcı mimarlar, bunun için akademiye ihtiyaç duymaktadır. Diğer yandan mimarlık özelinde birçok farklı konuda yapılacak araştırmalara bir ortam sunan mevcut merkezler bir anlamda ‘mimarlık için araştırma’ kategorisinin de kapsamında yer almaktadır. Çünkü mimarlık için araştırma disiplinin ve sektörün ihtiyaçlarından ortaya çıkan her türlü soruna bir çözüm geliştirecek araştırmaları tariflemektedir. Bunun için de hem akademiden hem de uygulama alanından gelecek bilgiye ve yöntemlere ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla mimarlık hakkında araştırma ile mimarlık yoluyla araştırma için bir tür ara bulucu ortam olarak çalışmaktadır. Bu yapıyla merkezler (UYG-AR) akademinin içinde sıkışıp kalan bilginin dışarıya açılabilmesi, uygulamadan kaynaklanan bilginin ise sistematikleştirilip aktarılabilir hale getirilebileceği araştırma ortamlarına dönüşme potansiyeline sahiptir. Kurumsal, mesleki ve bilimsel bir yapılanmaya sahip bu merkezler (UYG-AR) mimarlık araştırmalarının üçlü kategorisi arasında birleştirici konumda olacak bir potansiyele sahiptir. Bu durum aynı zamanda bu merkezleri mimarlık kuramı ve uygulaması arasında araştırma ara buluculuğu ile kurulacak yeni bir ilişkilendirme biçiminin aktörü haline getirmektedir.

Şekil 6. Mimarlık araştırmalarının üçlü kategorisinin uygulama ve araştırma merkezleri ile mevcut ve olası ilişkileri.

Mevcut merkezler üzerine yapılan bu irdeleme, bu merkezlerin mimarlık kuramı ve uygulaması arasında kurulacak yeni ilişkilere imkân verecek yeterlilikte etkili bir ortam sunamadıklarını göstermektedir. Bunun en önemli nedeni sanayi ve akademi arasında iş birliği sağlaması amacıyla kurulan bu merkezlerin mimarlık uygulayıcıları, yapı sektörü ve akademiye bir araya getirmekte yetersiz kalmasıdır. Bu durum mimarlığın kendine özgü kısıtlılıklarından kaynaklanmaktadır. Disiplinin bireysel üretim alışkanlıkları ve mimarlık yoluyla araştırmanın halen benimsenmemiş olması nedeniyle mimarlık uygulayıcıları, yapı sektörü ve akademisyenler bu merkezlerde yeterince bir araya gelememektedir. Bu durum mimarlığın bilgisinin uygulamadan beslenemediği bir duruma yol açmaktadır. Yapı sektöründeki özel kurumların iş birliği arayışları malzeme, yapım teknolojileri, bina destek sistemleri ve inşaat alanlarında yoğunlaştığından, özel sektör genellikle farklı disiplinlerin bu konulardaki araştırma merkezlerine başvurmaktadır. Mimarlık araştırma merkezlerinde ise genellikle belediye ve kamu kurumları tarafından başvuru araştırma projeleri yürütülmektedir. Bu durum ise, mimarlık araştırmalarının fon ve destekleyici mekanizmalarından yeterince yararlanamamasına yol açmaktadır. Rektörlük dışında kendi fonunu sağlaması gereken bu merkezlerin mimarlık sektöründen kaynaklanan destek ve fon meselelerini çözememesi, mimarlık kuramı, uygulaması ve eğitimi arasındaki ilişkilere dair süregelen tartışmalar, mimarlık araştırmalarının çıktılarının ve yöntemlerinin mevcut araştırma kurumları ve yöntemleri ile çalışmasındaki zorluklar, mimari tasarımın bir araştırma sürecinin gerektirdiği sistematik-analitik araştırma biçimlerine entegre olma zorlukları, mimarların üretimlerindeki bireysel çalışma alışkanlığı mimarlık araştırmalarının uygulama ve araştırma merkezleri çatısı altında çalışmasını zorlaştırmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bugün geline nokta mimarlıkta araştırmanın rolü ve değerinin tanıdığı bir gerçektir. Artık sadece proje süreçlerinin bir parçası olarak değil, farklı bir uygulama hizmeti olarak belirmeye başlayan araştırmanın potansiyel rolüne dair artan bir farkındalık ortaya çıkmıştır. Ancak bu farkındalığın Türkiye özelinde yeterince gelişmediği de bir gerçektir. Mimarlık ile araştırma arasındaki muğlak ilişkinin net bir şekilde tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için makale boyunca tartışılan üçlü araştırma kategorisinin sınırları ve aralarındaki ilişkiler üzerinde çalışmalar sürdürülmelidir. Mimarlık hakkında ve mimarlık için araştırma kültürünün daha fazla gelişmiş olduğu kabul edildiğinde; asıl üzerinde durulması gereken mimarlık yoluyla araştırma kategorisinin mimarlık aktörleri tarafından benimsenmesidir. Akademisyenlerin yanı sıra uygulayıcıların da araştırma yapmayı bir alışkanlık haline getirmesi mimarlıkta araştırma kültürünün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmada mimarlık kuramı ve uygulaması arasında kurulacak yeni ilişkilenecekler için araştırmanın ara bulucu rolü irdelenmiştir. Sonuç olarak bir araştırma yöntemi olarak “mimarlık yoluyla araştırma”ya uygulayıcı mimarların daha fazla başvurmasının sağlanması; bir aktör olarak uygulama ve araştırma merkezlerinin ise yeniden yapılandırılması önerilmektedir. Uygulayıcı mimarlar bu merkezlerin yapmalarına dahil olmaya başladıkça mimarlık araştırmalarının mimarlık yoluyla araştırma ayağı da sağlamlaşmaya başlayacaktır. Dolayısıyla araştırma, kuram ve uygulama arasında ara bulucu bir rol üstlenirken; bu merkezler de akademisyenler, yapı sektörü ve uygulayıcı mimarlar için birleştirici bir ortam sağlamaktadır. Ayrıca bu çalışmada kurulan kavramsal çerçeve ile çok aktörlü araştırma ağının içinde yer alan diğer araştırma aktörleri üzerine yeni okumalar yapmak mümkündür.

Bilgi toplumu ve ekonomisi ile gerçekleşen büyük ve derinlemesine dönüşüm toplumun herhangi bir kurumunda olduğu kadar, araştırmanın gerçekleştiği ortamlar üzerinde de etkili olmuştur. Böyle itici bir gücün yarattığı ortamda mimarlık disiplini içinde yer alan aktörler de farklı birlik-teliklere imkân veren yapılanmaları geliştirmenin peşinde olmalıdır. Çalışmada, Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi olarak adlandırılan çok aktörlü ve çok disiplinli kurumsal bir araştırma ağının içindeki kurumsal aktörler arasından seçilen uygulama ve araştırma merkezleri, mimarlık araştırmaları için sağlayacağı avantaj ve dezavantajlar bakımından tartışılmıştır. Tariflenen dezavantajları aşmak için şu öneriler geliştirilebilir: Merkezlerin kendi yapısından kaynaklanan sorunlara çözüm bulunmalı; mimarlık yoluyla araştırma anlayışının mimarlığın tüm aktörleri tarafından benimsenmesi sağlanmalı; Türkiye’de mimarlık araştırmalarına dair geliştirilecek özelleşmiş politikalar hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır. Merkezlerin kendi yapısından kaynaklanan durumlara çözüm geliştirmek için yönetmelik kapsamında düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni yönetmeliğin merkezin yapısındaki aktörler arasındaki ilişkileri daha iyi tanımlaması, üniversite dışından dâhil olacak aktörlere açık olması, doktora sonrası araştırmacılara araştırma imkânları sunması önerilmektedir. Bunu sağlayacak en önemli faktörlerden biri, rektörlük tarafından mali destek verilen bu merkezlere ayrılan bütçelerin geliştirilmesidir. Ayrıca uygulayıcı mimarları bu merkezlere dâhil etmenin yolları geliştirilmelidir. Bunun için fon mekanizmalarının güçlendirilmesi, iş birliği prosedürlerinin sadeleştirilmesi, doktora sonrası araştırmacılara çalışma imkânı verilmesi gibi yönetmelik kapsamındaki düzenlemelerin yanı sıra mimarlık disiplininin bireysel üretime alışkanlığının kırılması, tasarımın bir araştırma süreci olarak yürütülmesi, mimarların disiplinler arası ve çok aktörlü çalışma pratiklerine uyum sağlaması şeklinde anlayışların da benimsenmesi gerekmektedir. Bu sayede mimarlık kuramsal bilgisini uygulamanın bilgisi ile besleyerek kendine özgü bilgiyi üretmenin yollarını geliştirecektir.

Öte yandan, Türkiye özelinde tartışmaya açılan tüm bu öneriler, üst ölçekte belirlenecek devlet araştırma politikaları olmadan anlamlı olmayacaktır. Bilgi toplumu sürecinde benimsenen çok aktörlü ve bir ağ yapılanması şeklinde gelişen araştırma iş birliklerinin, Türkiye mimarlık araştırmaları özelinde iz düşümüne bakıldığında, artan bir farkındalıktan ve girişimlerden söz etmek mümkündür. Çalışmada da tartışıldığı üzere, mimarlık disiplini kendi kısıtlılıkları nedeniyle mevcut araştırma politikaları ile çalışmakta ve mevcut kurumlarla ilişki kurmakta zorluklar yaşamaktadır. Dolayısıyla, mevcut araştırma politikalarının farklı disiplinler özelinde alt açılımlarla detaylandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kapsayıcı devlet politikalarının yanı sıra mimarlığın tüm aktörlerini mimarlık araştırmalarına teşvik etmek için araştırmayı önceleyen farklı ölçeklere ve farklı bilimsel, mesleki, kurumsal örgütlenme biçimlerine sahip araştırma kurumlarına ihtiyaç duyulduğu da bir gerçektir. Bu sayede mimarlık araştırmaları içinde yer alan aktörler çoğalacak, bu çoğalma da yeni ağların ve birlikteliklerin kurulmasını tetikleyecektir.

- *Bu makale, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Dr. Gökçeççek Savaşır'ın danışmanlığında Zeynep Dünder tarafından Şubat 2022'de tamamlanan "Kuram-Uygulama Arakesitinde Araştırma Temelli Mimarlık İçin Bir Kavramsallaştırma: Türkiye Mimarlık Araştırmaları Atlası" başlıklı doktora tezi kapsamında yürütülen araştırmanın bir parçası olarak geliştirilmiştir.*

ETİK: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

HAKEM DEĞERLENDİRMESİ: Dış bağımsız.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

FİNANSAL DESTEK: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

ETHICS: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

PEER-REVIEW: Externally peer-reviewed.

CONFLICT OF INTEREST: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FINANCIAL DISCLOSURE: The authors declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu. (1981). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?Mevzuat-No=2547&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair

- Kanun. (2014). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6550.pdf>
- 77 sayılı Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname. (1983). Erişim adresi: https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1844/77_sayili_khk.pdf
- Araştırma Merkezleri Etkinlik Değerlendirme Raporu. (2011). Erişim adresi: <http://ak.metu.edu.tr/sites/ak.metu.edu.tr/files/ARMER-RAPORU-13ekim-enson-pdf.pdf>
- Altunbaşak, Y. (2011). Ulusal yenilik ve girişimcilik sistemi, bilim ve teknoloji yüksek kurulu 23. toplantısı, [PowerPoint slayt]. Erişim adresi: https://tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/btyk/23/BTYK23_TUBITAK_Sunus.pdf
- Bayraktutan Y. (2007). Kocaeli Üniversitesi deneyimleri. Yıldız, R. (Ed.), Üniversitelerdeki araştırma ve uygulama merkezlerinin işlevselliği: Üniversite-sanayi işbirliğinin yeniden yapılandırılmasının gereklilikleri, içinde (ss. 209-240). Ankara: Detay.
- Bell, D. (1973). The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting. New York: Basic Books.
- Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname. (1983). Erişim adresi: https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1844/77_sayili_khk.pdf
- Boardman, P. C., & Corley, E. A. (2008). University research centers and the composition of research collaborations. *Research Policy*, 37(5), 900-913.
- Bresnen, M., & Burrell, G. (2013). Journals à la mode? Twenty years of living alongside mode 2 and the new production of knowledge. *Organization*, 20(1), 25-37.
- Carayannis, E.G., & Campbell, D. F. J. (2006). 'Mode 3': Meaning and implications from a knowledge systems perspective. Elias G. C. ve Campbell, D. F. J. (Eds.), *Knowledge creation, diffusion, and use in innovation networks and knowledge clusters: A comparative systems approach across the United States, Europe and Asia*, (içinde ss. 1-25). Westport, Connecticut: Praeger.
- Castells, M. (2005). Enformasyon çağı, ekonomi, toplum ve kültür, ağ toplumunun yükselişi. Ebru Kılıç (Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- De Walsche, J. (2018). Eğitim, araştırma, uygulama: Aynı ama bağlantılı, Tuna, B. (Ed.), *Mimarlık ve eğitim kurultayı – IX: Türkiye mimarlık ve eğitim politikaları*, içinde (ss. 55-70). İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası.
- Drucker, F. P. (1991). The New Productivity Challenge, *Harvard Business Review*, 69 (6), s. 69-90.
- Drucker, P. (1993). *Post-capitalist society*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Emsen, Ö. S. (2007). Atatürk Üniversitesi deneyimleri.

- Yıldız, R. (Ed.), Üniversitelerdeki araştırma ve uygulama merkezlerinin işlevselliği: Üniversite-sanayi işbirliğinin yeniden yapılandırılmasının gereklilikleri, içinde (ss. 191-208). Ankara: Detay.
- Etzkowitz, H. (1998). The norms of entrepreneurial science: Cognitive effects of the new university–industry linkages, *Research Policy*, 27, 823–833.
- Fendoğlu, M. C. (2018). Türkiye’de Araştırma Altyapılarının Etkinliğinin Arttırılması: Analiz ve Öneriler. T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Frankel, L., & Racine, M. (2010). The complex field of research: For design, through design, and about design. Proceedings of the Design Research Society (DRS) International Conference, Montreal.
- Frayling, C. (1993). Research in art and design, *Royal College of Art*, 1(1), 1-5.
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P., & Trow, M. (1994). The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. Londra: Sage.
- Gibbons, M. (1997). What kind of university?: Research and teaching in the 21st century, [PDF Ders]. Erişim adresi: https://www.westernsydney.edu.au/__data/assets/pdf_file/0017/405251/Gibbons_What_Kind_of_University.pdf
- Kiper, M. (2007). Bilgi ve teknoloji üretimindeki yeni yaklaşımlar ve bu kapsamda üniversite-sanayi iş birliği. Yıldız, R. (Ed.), Üniversitelerdeki araştırma ve uygulama merkezlerinin işlevselliği: Üniversite-sanayi iş birliğinin yeniden yapılandırılmasının gereklilikleri, içinde (ss.143-164). Ankara: Detay.
- Kurtoğlu, M. (2019). Yükseköğretim araştırmalarının akademik bir alan olarak gelişimi ve eleştirel yükseköğretim araştırmaları. Kurtoğlu, M. (Ed.), Neoliberalizm, bilgi ve üniversiteler: Eleştirel yükseköğretim araştırmalarına giriş, içinde (17-32). İstanbul: Notabene.
- Kuutti, K. (2007). Design research, disciplines, and new production of knowledge. Hong Kong: International Association of Societies of Design Research (IASDR07), Erişim adresi: http://cc.oulu.fi/~kuutti/Julkaisukansio/Kuutti_IASDR07_final.pdf
- Masuda, Y. (1990). *Managing in the information society: Releasing synergy Japanese style*. Cambridge, MA: Basil Blackwell.
- Merton, R. K. (1973). The normative structure of science. Merton, R. K. (Ed.), *The sociology of science: Theoretical and empirical investigations*, içinde (ss.267-278). Chicago: University of Chicago. (İlk baskı 1942).
- Öksüz Gül, F., Alpaydın, Y. (2017). Türkiye’deki araştırma ve uygulama merkezleri üzerine bir inceleme, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7 (3), 627-643.
- Rendell, J. (2004). Architectural research and disciplinarity. *Arq*, 8 (2), 141-147.
- Samuel, F. (2017). Supporting research in practice. *The Journal of Architecture*, 22 (1), 4-10.
- Seki, İ. (2013). Bilgi Ekonomisinde Yeni Yaklaşımlar: Bilgi Yönetimi ve Üniversite Ekonomisi. İstanbul: Beta.
- Stahler, G. J., & Tash, W. R. (1994). Centers and institutes in the research university: Issues, problems, and prospects. *Journal of Higher Education*, 65 (5), 540-554.
- Steffensen, M., Rogers, E. M., & Speakman, K. (2000). Spin-offs from research centers at a research university. *Journal of Business Venturing*, 15 (1), 93-111.
- Till, J. (2005) What is architectural research? Architectural research: Three myths and one model, Erişim adresi: <https://www.architecture.com/Files/RIBAProfessionalServices/ResearchAndDevelopment/Whatis-Architect>
- Till, J. (2012). Is doing architecture doing research? 4IAU 4ª Jornadas Internacionales sobre Investigación en Arquitectura y Urbanismo, 1-9.
- URL-1: Uygulama ve Araştırma Merkezlerinin Kurulması, Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/uygulama-ve-arastirma-merkezi>
- Yıldız, R. (2007). Erciyes Üniversitesi Araştırma Merkezlerinin İşlevselliği. Yıldız, R. (Ed.), Üniversitelerdeki araştırma ve uygulama merkezlerinin işlevselliği: Üniversite-sanayi iş birliğinin yeniden yapılandırılmasının gereklilikleri, içinde (ss. 241-262). Ankara: Detay.
- Youtie, J., Libaers, D., & Bozeman, B. (2006). Institutionalization of university research centers: The case of the National Cooperative Program in infertility research. *Technovation*, 26, 1055-1063.
- Ziman, J. (1996). Is science losing its objectivity? *Nature*, 382, 751-754.